

Розвиток та застосування Повітряних Сил, інших видів Збройних Сил України, удосконалення їх системи управління

УДК 355.35

А.М. Артеменко, О.О. Астахов, В.В. Коваль, О.М. Жарик

Командування Повітряних Сил Збройних Сил України, Вінниця

ПОГЛЯДИ ЩОДО ПОДАЛЬШОГО РОЗВИТКУ ФОРМ І СПОСОБІВ ЗАСТОСУВАННЯ ПОВІТРЯНИХ СИЛ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ В СУЧАСНИХ ОПЕРАЦІЯХ (БОЙОВИХ ДІЯХ)

Розглянуто можливі напрями подальшого розвитку форм і способів застосування Повітряних Сил з урахуванням досвіду локальних війн та участі Збройних Сил України в антитерористичній операції на сході України.

Ключові слова: Повітряні Сили, збройна боротьба, форми та способи застосування.

Вступ

Постановка завдання у загальному вигляді та його зв'язок із практичними заходами. Аналіз геополітичної обстановки в світі, останніх подій в Україні, пов'язаних з анексією Криму та подіями на сході України переконливо свідчить, що забезпечення воєнної безпеки держави потребує кардинальних змін та нових підходів до застосування Збройних Сил в сучасних умовах ведення збройної боротьби. Насамперед, це пов'язано із змінами вектору воєнної стратегії Російської Федерації та прийнятим Україною курсом на євроінтеграцію. В таких умовах, виникає необхідність проведення заходів щодо уточнень та доповнень до теорії і практики застосування військ (сил), пошуку доцільних форм та способів їх застосування під час ведення сучасних операцій та бойових дій, що і обумовлює *актуальність* даної статті.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання розвитку форм та способів застосування військ (сил) достатньо повно розкриті в ряді робіт [1-4]. В той же час проведення заходів реформування та розвитку Збройних Сил України, зміни їх бойового складу та структури, перехід до перспективних органів управління потребують одночасно змін, уточнення та доповнення до теорії і практики застосування Повітряних Сил. В розвитку теоретичних основ воєнної науки важливу роль відграють локальні війни та збройні конфлікти сучасності, які стали полігоном для перевірки сучасних зразків озброєння і військової техніки, відпрацювання нових способів та прийомів застосування військ (сил), перевірки проектів основних положень керівних та нормативних документів збройних сил провідних у війсь-

ковому відношенні країн світу. Досвід таких воєнних конфліктів повинен бути осмислений в двох аспектах: перший – як орієнтир, до якого потрібно прагнути Повітряним Силам в процесі еволюції воєнного мистецтва; другий – інформація до роздумів про те яким чином виконувати завдання Повітряним Силам України в сучасних умовах ведення збройної боротьби.

Сьогодні для Збройних Сил України вкрай актуальним є вивчення та розповсюдження отриманого досвіду протистояння новим способам і методам захоплення військових об'єктів по прикладу АР Крим, відбиття нападів сепаратистів на військові об'єкти у східних регіонах України, виконання завдань військовими частинами (підрозділами) в нестандартних (асиметричних) умовах ведення збройної боротьби. Тому метою статті є визначення тенденцій подальшого розвитку форм і способів застосування Повітряних Сил.

Виклад основних положень

В основу воєнної стратегії Російської Федерації покладено три взаємопов'язані між собою складові, які і визначають подальший розвиток сучасної стратегії, оперативного мистецтва та тактики застосування військ (сил). По-перше, це дії збройних сил Росії в односторонньому порядку з формуванням їх “політичної легітимності” в умовах наявності в агресора ядерної зброї та слабкої реакції існуючих систем міжнародної безпеки. При цьому, “політична легітимність” досягається шляхом проведення псевдо референдумів про самовизначення, створення проросійських партій та рухів. По-друге, це проведення агресії з юридичним підкріпленням правильності таких дій: рішення державної думи, виступи

представників Росії на Раді безпеки ООН, заяви про надання допомоги російськомовному населенню, підтвердження по засобах масової інформації історичної справедливості окупації території тощо. По-третє, це заперечення застосування збройних сил Росії в ході окупації території суверенних держав з використанням засобів масової інформації.

Підтвердженням цього, стала демонстрація реалізації основних принципів нової воєнної стратегії Росії в ході кримська кампанії в Україні, яка мала схожі ознаки з інтервенцією в Південній Осетії та Абхазії в 2008 році, але в той же час відрізнялася по своїй суті за принципами застосування військ (сил).

Так, в ході анексії Криму та подій на сході України були реалізовані такі нові принципи ведення збройної боротьби: початок операцій (бойових дій) в мирний час без формального оголошення війни; прикриття дій військ мирним населенням, використання мирного населення для блокування військ в місцях постійної дислокації, на маршрутах їх висування; масове використання озброєних цивільних як під час ведення бойових дій, так і для прикриття дій сил спеціальних операцій; зниження ефективності застосування зброї та підризу опору військ шляхом використання осередкових психологічних методів ведення збройної боротьби: залякування, підкупи, пропаганда у засобах масової інформації; знищення інфраструктури для підризу економічного потенціалу, морально-психологічного стану населення на окупованих територіях із застосуванням високоточної зброї, систем залпового вогню, підрозділів спеціального призначення з перекладанням відповідальності на противника.

Реалізація вказаних принципів забезпечувалася комплексним проведенням політичних, психологічних, інформаційних, дипломатичних стратегічних заходів. За думкою провідних російських теоретиків це і є “війною нового покоління”.

В війні нового покоління істотно зміняться підходи до тактики застосування військ. При цьому, основний акцент передбачається здійснити за рахунок переходу: від прямого знищення противника до його внутрішнього розвалу із середини; від ведення бойових дій з використанням зброї до ведення “культурних дій”, дії “зелених ввічливих людей”; від застосування регулярних підрозділів до застосування “комерційних підрозділів” (найманців, охоронних структур); від традиційного поля бою до інформаційно-психологічної боротьби у свідомості людей та кіберпросторі; від бойових дій у визначений період часу до стану ведення бойових дій в ході “перманентної війни” як природного стану життя на окупованій території.

Це забезпечує мінімальне застосування військової сили та приводить до підтримки дій агресора, підризу дій легітимного органів влади власної країни.

Зміни в стратегії, оперативному мистецтві та тактиці визначають основні тенденції ведення збройної боротьби у повітряному просторі і як наслідок, потребують подальшого розвитку форм та способів застосування Повітряних Сил. В той же час відсутність в Збройних Силах України нових та повільне проведення заходів модернізації існуючих зразків озброєння та військової техніки, не дозволяє сьогодні кардинально змінити форми застосування Повітряних Сил та приводить до потреби пошуку нових способів їх застосування.

Тому в найближчій перспективі залишаться традиційні форми застосування Повітряних Сил в операціях (бойових діях).

В таких умовах нові способи можливо реалізувати тільки за рахунок комплексування наявних сил і засобів, застосування нових тактичних прийомів, використання нових технологій, внесення змін до порядку планування, управління та всебічного забезпечення авіації, зенітних ракетних та радіотехнічних військ. Їх використання повинно забезпечити максимальний ефект виконання поставлених завдань з мінімальними витратами ресурсів.

Підтвердженням цього є досвід виконання завдань в ході антитерористичної операції. Так, для ефективного виконання завдань авіації особливе значення надавалося: забезпеченню безпеки мирного населення та збереженню недоторканості ряду важливих об'єктів інфраструктури; здійсненню вибіркового вогневого ураження тільки певних елементів об'єктів за рахунок визначення доцільних варіантів побудови системи наведення та бойових порядків авіації, прийомів і засобів ураження противника, видів авіаційних засобів ураження; застосуванню літаків ударною авіації на гранично малих висотах з управлінням та наведенням через літакі-ретранслятори та винищувачі з реалізацією принципу негайного знищення об'єкту (цілі) відразу ж після його виявлення; десантуванню вантажів транспортною авіацією з середніх висот.

Наявність у незаконних збройних формувань сучасних засобів ППО обумовила необхідність застосування певного комплексу заходів, які підвищували живучість авіації в ході виконання бойових завдань в АТО. Так, бойові завдання виконувалися одиночно та у складі пар по завчасно виявлених об'єктах. Вихід літаків в район цілі здійснювався з обмеженим використанням основних та дублюючих засобів навігації (переважно з використанням навігаційних систем GPS), в режимі радіомовчання. При виконанні завдань широко використовувалися світлові авіаційні бомби САБ-250-200, які закидалися в район цілі літаком зі складу групи, що підвищувало ефективність бойового застосування по наземних цілях та знижувало ймовірність ураження літаків ПЗРК. При виявленні в районі цілі та у випадку пус-

ку ракет НЗФ екіпажами виконувався протиракетний маневр із застосуванням пасивних перешкод. Своєчасне виявлення пуску ракети і виконання протиракетного маневру із застосуванням засобів РЕБ, як правило, призводило до вдалого виходу з атаки. Обстріли літаків переносними ЗРК змусили використовувати їх на висотах не менше 5000 м.

В той же час, у зв'язку з відсутністю в Повітряних Силах сучасних засобів радіоелектронної боротьби, високоточних авіаційних засобів ураження дальньої дії, вказані заходи більше мали організаційний характер та були направлені на зниження ефективності виявлення та ураження авіації наземними засобами ураження противника.

Таким чином, в перспективі в операціях (бойових діях) отримають подальший розвиток такі способи застосування авіації: розосереджені послідовні поодинокі і групові авіаційні удари по ключових об'єктах противника для ізоляції визначених районів бойових дій та блокування об'єктів і дій противника; групові авіаційні удари змішаними різномірними ударними групами по визначених об'єктах противника в ході безпосередньої авіаційної підтримки військ.

Вказані способи дозволять забезпечити гнучкість застосування авіації з урахуванням наявних ресурсних обмежень та будуть застосовуватись для перехоплення ініціативи, нейтралізації дій противника на загрозованих напрямках та зниження темпів його наступу. В подальшому з прийняттям на озброєння нових авіаційних засобів ураження, впровадження нових методів та систем управління авіацією можуть отримати подальший розвиток такі способи вогневого ураження противника, як: акцентований авіаційний удар – тобто нанесення випереджувального удару по найбільш ключових об'єктах противника; синергетично-вогневий удар – це спільний удар авіації, ракетних військ і артилерії та підрозділів спеціальних операцій, які здійснюються в єдиному інтегрованому автоматизованому полі управління.

З урахуванням досвіду проведення антитерористичної операції на сході України, можливих сценаріїв застосування засобів повітряного нападу в операціях та бойових діях удосконалення існуючих способів застосування зенітних ракетних військ буде здійснюватись за рахунок: зосередження вогню по найбільш важливих цілях для їх надійного знищення; самостійного ураження засобів повітряного нападу нижньою ланкою шляхом використання бойової інформації від мобільних джерел; послідовного вогневого впливу на кожний ешелон авіації противника; знищення засобів повітряного нападу зенітними засобами із засідок. Підтвердженням цього є ефективне застосування зенітних ракетних комплексів "Бук-М1" із засідок для знищення російських безпілотних розвідувальних літальних апаратів.

Для створення мобільного прихованого радіолокаційного поля та розширення можливостей комплексної системи розвідки повітряного противника подальший розвиток способів застосування радіотехнічних військ Повітряних Сил передбачається шляхом: інтеграції військової і цивільної радіолокаційних систем розвідки та контролю повітряного простору; залучення автоматичних радіолокаційних станцій з дистанційним управлінням на вежах; залучення перспективних комплексів радіотехнічної розвідки. Це дозволить раціонально використовувати ресурси та здійснювати послідовне нарощування зусиль радіотехнічних підрозділів на загрозованих напрямках узгоджених з маневром частин і підрозділів зенітних ракетних військ.

В основі подальшого розвитку способів застосування частин та засобів радіоелектронної боротьби Повітряних Сил будуть нові прийоми комплексного впливу на радіонавігаційні та бортові радіоелектронні засоби повітряного противника при прикритті військ та об'єктів противника. Вказані способи можуть бути реалізовані шляхом комплексного застосування перспективних засобів радіоелектронної боротьби та існуючих авіаційних засобів ураження.

Ефективне застосування бойових засобів неможливе без удосконалення способів управління військами. Так, для забезпечення розвідувальною інформацією зенітних ракетних систем, які виділялися для прикриття військ та об'єктів в зоні АТО було створено систему оповіщення про повітряну обстановку із розгортанням автоматизованої системи збору і обробки інформації, яка забезпечувала отримання радіолокаційної інформації від джерел обладнаних цифровою системою передачі даних, типу РЛС П-18 "Малахіт", При цьому, було досягнуто скорочення термінів проходження інформації про повітряну обстановку шляхом застосування в роботі бойових обслуг допоміжної автоматизованої системи збору і обробки інформації "Віраж-планшет". Для забезпечення надійного управління літаками в повітрі у повітряних радіомережах були змінені позивні льотного складу бойової авіації Збройних Сил України, силових Міністерств (відомств) України та здійснено перехід на Єдині парольні сигнали України. Безпосереднє управління авіацією здійснювалося з пункту управління аеродрому Краматорськ, пунктів наведення авіації з використанням літака ретранслятора. Управління в районі бойових дій здійснювалося групами бойового управління і авіанавідниками з бойових порядків Сухопутних військ. В перспективі систему бойового управління планується удосконалити за рахунок прийняття на озброєння АСУ "Ореанда-ПС".

Необхідність реагувати на гібридні загрози, асиметричний характер бойових дій, широке використання непрямих дій вимагає впровадження нових

підходів до способів застосування Повітряних Сил в ході виконання завдань протиповітряної оборони України. До перспективних способів застосування Повітряних Сил в ході прикриття важливих адміністративних, промислово-економічних центрів, оперативних угруповань та стратегічних резервів військ, насамперед, можна віднести ешелонований протиповітряний бар'єр, який буде створюватись на короткий період часу для збереження ключових об'єктів.

Широкомасштабне використання інформаційних та інноваційних технологій є основою для створення нових способів застосування Повітряних Сил в перспективних формах збройної боротьби. Так, для комплексного порушення роботи інформаційно-керуючих систем та ураження ключових об'єктів противника в перспективі будуть застосовуватись кібернетично-вогневі удари.

Масове впровадження в практику військ безпілотних авіаційних комплексів різного призначення призведе до появи нових та удосконалення існуючих форм і способів ведення збройної боротьби. При цьому кардинальних змін набудуть форми та способи застосування як наступальних, так й оборонних систем озброєння, тактичні прийоми спільного застосування пілотованої та безпілотної авіації, способи боротьби з безпілотною авіацією родів військ Повітряних Сил.

Враховуючи зазначене, для підготовки фахівців із застосування та експлуатації безпілотних авіаційних комплексів в Збройних Силах України повинна бути створена відповідна система, яка має охоплювати сукупність державних навчальних закладів, установ, центрів підготовки, військових частин та полігонів. Перспективна система підготовки фахівців із застосування та експлуатації безпілотних авіаційних комплексів повинна включати дві складові: систему підготовки із застосування та експлуатації безпілотних авіаційних комплексів тактичного рівня (поля бою); систему підготовки із застосування та експлуатації безпілотних авіаційних комплексів оперативного-тактичного, оперативного та стратегічного рівня.

Функціонування системи підготовки фахівців із застосування та експлуатації безпілотних авіа-

ційних комплексів повинно регламентуватись відповідними нормативно-правовими документами та бути спрямоване на якісну підготовку потрібної кількості фахівців, спроможних ефективно виконувати штатні бойові завдання за призначенням кожного типу безпілотної авіації у сучасних умовах ведення збройної боротьби. При цьому, потрібно враховувати специфіку підготовки фахівців експлуатації та управління тактичними, оперативно-тактичними, оперативними та стратегічними безпілотними авіаційними комплексами.

В основу подальшого розвитку форм і способів застосування Повітряних Сил планується покласти вимоги щодо їх адаптування до існуючих концепцій застосування збройних сил провідних країн світу.

Висновки та перспективи подальших досліджень

Таким чином, ефективне застосування Повітряних Сил потребує переходу від масованого застосування у визначений час до "адаптованих дій" на основі удосконалених та нових інтегрованих систем розвідки, автоматизованих систем управління військами та зброєю, систем наведення та вогневого ураження противника.

Список літератури

1. Рибак М.І. *Воєнне мистецтво в локальних війнах після другої світової війни: Навч. пос.* / М.І. Рибак, Ю.Г. Бадах: – К.: НАОУ, 2000. – 136 с.
2. Толубко В.Б. *Основні закономірності сучасних локальних війн та збройних конфліктів: Навч. пос.* / В.Б. Толубко, Ю.І. Бут, В.О. Косевцов: – К.: НАОУ, 2002. – 68 с.
3. *Методологічні засади обґрунтування раціональних форм та способів застосування угруповань військ (сил): Воєнно-теоретична праця* / В.Г. Радецький, І.С. Руснак, О.М. Загорка та ін. За заг. ред. С.О. Кириченка. – К.: НАОУ, 2007. – 288 с.
4. Тараканов К.В. *Математика и вооруженная борьба* / К.В. Тараканов. – М.: Воениздат, 1974. – 240 с.

Надійшла до редколегії 7.04.2015

Рецензент: д-р техн. наук проф. Г.В. Певцов, Харківський університет Повітряних Сил ім. І. Кожедуба, Харків.

ВЗГЛЯДЫ ОТНОСИТЕЛЬНО ПОСЛЕДУЮЩЕГО РАЗВИТИЯ ФОРМ И СПОСОБОВ ПРИМЕНЕНИЯ ВОЗДУШНЫХ СИЛ ВООРУЖЕННЫХ СИЛ УКРАИНЫ В СОВРЕМЕННЫХ ОПЕРАЦИЯХ (БОЕВЫХ ДЕЙСТВИЯХ)

А.Н. Артеменко, А.А. Астахов, В.В. Коваль, А.Н. Жарик

Рассмотрены возможные направления последующего развития форм и способов применения Воздушных Сил с учетом опыта локальных войн и участия Вооруженных Сил Украины в антитеррористической операции на востоке Украины.

Ключевые слова: *Воздушные Силы, вооруженная борьба, формы и способы применения.*

LOOKS ARE IN RELATION TO SUBSEQUENT DEVELOPMENT OF FORMS AND METHODS OF APPLICATION OF AIRCRAFTS OF MILITARY POWERS OF UKRAINE IN MODERN OPERATIONS (BATTLE ACTIONS)

А.М. Artemenko, O.O. Astakhov, V.V. Koval, O.M. Zharik

Possible directions of subsequent development of forms and methods of application of Aircrafts are considered taking into account experience of local wars and participation of Military Powers of Ukraine in an anti-terror operation on the east of Ukraine.

Keywords: *Aircrafts, armed fight, application forms and methods.*